

Stichting Knobbelzwanenplatform 1992 - 1997

Foto: Auke B. Terluin.

Wim van der Schot

Inleiding

Op 8 oktober 1992 is de Stichting Knobbelzwanenplatform in het leven geroepen. Een gezelschap van natuur- en dierenbeschermers¹ was tot de conclusie gekomen dat binnen de bestaande natuurbeschermingsorganisaties onvoldoende aandacht bestond voor de bescherming van de Nederlandse populatie van wilde Knobbelzwanen (*Cygnus olor*). Met name de groeiende weerzin tegen de intensieve jacht op Knobbelzwanen vormde de directe aanleiding voor dit initiatief. Het platform heeft zich sindsdien ingezet voor het aandragen van ethisch verantwoorde alternatieven voor dit doodschieten en andere vormen van ongewenste populatiebeperking. Daarbij heeft het platform gestreefd naar het verminderen of voorkomen van schade op landbouwgrond, die aan Knobbelzwanen wordt toegeschreven.

Problematiek

Knobbelzwanen worden niet zonder aanleiding geschoten of anderszins in aantal beperkt. Als beschermde vogel dienen er bijzondere omstandigheden te zijn voordat maatregelen als jacht kunnen worden uitgevoerd.

Over het algemeen ontstaat het probleem op het moment dat veehouders ervaren dat zwanen schade veroorzaken op hun weidegrond, in het bijzonder pas ingezaaide weidegrond. De agrariërs lijden verlies aan inkomsten doordat zwanen gras eten, de grasmat vertrappen of het gras bevuilen met uitwerpselen. Voor het vee blijft er minder gras over en het verontreinigde gras wordt bovendien minder graag gegeten.

Veehouders kunnen deze schade niet zomaar vergoed krijgen. Zij moeten de zogenaamde Wildschade-Commissie (WICO) verzoeken de schade te taxeren en zij dienen aan te tonen dat zij voldoende inspanningen hebben gedaan om deze schade te voorkomen. De schade-uitkerende instantie, het door de overheid en jagers gefinancierde Jachtfonds, eist vervolgens dat de schade pas kan worden vergoed als er, onder andere door middel van schieten, voldoende inspanningen zijn gedaan om de schade te beperken. Voor veel veehouders is het daarom vaak de eerste en enige stap om bij de lokale wilfbeheereenheid (WBE) of de desbetreffende gemeente aan te kloppen voor maatregelen (slechts weinig veehouders zien reden om alternatieve schade-beperkende maatregelen te tref-

fen of informatie hierover in te winnen, bijvoorbeeld bij natuurbeschermingsorganisaties). Als de desbetreffende WBE of gemeente vervolgens bereid is Knobbelzwanen te schieten, dan dienen deze vergunningen bij de desbetreffende provincie te worden aangevraagd. Aanvankelijk bestond er weinig uniformiteit bij het afgeven van deze vergunningen. Zo bleek dat in bepaalde provincies niet was nagegaan of mildere vormen van schadebestrijding waren overwogen of toegepast. Als gevolg van deze onzorgvuldige vergunningverlening worden jaarlijks enige duizenden Knobbelzwanen geschoten op een geschatte Nederlandse najaarspopulatie van hooguit 15.000 individuen. Bovendien worden er grote aantallen nesten en eieren, veelal illegaal, vernietigd. Met name het schudden van eieren, waardoor zwanenembryo's worden gedood, blijkt een veel gebruikte methode te zijn om de zwanenpopulatie te beperken.

Het Knobbelzwanenplatform heeft vanaf zijn oprichting gepleit voor alternatieve maatregelen, opdat de ultieme maatregel - te weten schieten - niet of nauwelijks hoeft te worden uitgevoerd. De stichting heeft getracht haar doelstellingen te verwezenlijken door het:

- verstrekken van voorlichting aan een breed publiek, waaronder veehouders, landbouworganisaties, ambtenaren van lokale provinciale en landelijke overheidsinstellingen, jagers, natuurbeschermers en de pers;

Het Knobbelzwanenplatform heeft vanaf de oprichting gepleit voor alternatieve maatregelen zodat doodschieten niet of nauwelijks behoeft te worden uitgevoerd.
Foto: T.G. Tuinman.

- opstellen van onderzoeksplannen opdat er inzicht wordt verkregen ten aanzien van de knobbelzwanenproblematiek;
- verzamelen van gegevens over het voorkomen van wilde Knobbelzwanen in Nederland;
- verschaffen van inzicht over verstrekte vergunningen ten behoeve van jacht op Knobbelzwanen;
- verstrekken van informatie aan verontruste burgers die misstanden signaleren;
- beïnvloeden van wet- en regelgeving, procedures, plannen en maatregelen.

Activiteiten

Een zeer belangrijke eerste aanzet voor het realiseren van zijn doelstellingen was de door het platform en het ministerie van Landbouw Natuurbeheer en Visserij georganiseerde Knobbelzwanenworkshop van 24 november 1993. Deze workshop was vooral van belang om de feiten rondom de Knobbelzwaan door deskundigen uit diverse disciplines te laten belichten, een inventarisatie te maken van de problematiek en het verzamelen van succesrijke schadebeperkende methoden teneinde alternatieven te bieden voor de ongewenste zwanenvervolg. In dit verband werden waardevolle nieuwe feiten gepresenteerd door platformmedewerker A. Cohen (Universiteit van Amsterdam) naar aanleiding van haar rapport 'De Knobbelzwaan in Nederland, schade en afschot' (1992). Dit rapport is in opdracht van het platform geschreven. Vanuit de praktijk werden nieuwe technieken gepresenteerd over het diervriendelijk verjagen van Knobbelzwanen, een bijdrage van A. Gronert (Natuurorganisatie 'De Windbreker'). Tevens had de workshop een korte-termijndoelstelling: het bevorderen van een meer terughoudend en uniform jaagbeleid. Verder is er door middel van publiciteit, waaronder lezingen, het schrijven van artikelen en het

geven van interviews, in brede kring aandacht gevraagd voor de knobbelzwanenproblematiek, in het bijzonder voor alternatieve wijzen om landbouwschade te beperken. Tevens heeft het platform een centraal informatiepunt ingesteld. Hier kan een ieder terecht voor informatie over:

- succesrijke methoden om zwanen op landbouwgronden te weren of alternatieve methoden om zwanen op een minder kwaadaardige manier te verjagen;
- door de desbetreffende provincies verstrekte vergunningen om Knobbelzwanen te schieten;
- de doelstellingen van de Stichting Knobbelzwanenplatform.

Daarnaast kunnen er bij het informatiepunt knelpunten worden gemeld ten aanzien van knobbelzwanenbescherming, in het bijzonder problemen die samenhangen met de schadeproblematiek op landbouwgrond.

Het platform heeft getracht wijzigingen te bewerkstelligen in de wetgeving ten aanzien van Knobbelzwanen. In 1994 heeft het platform het nieuwe Vogelbesluit van de Vogelwet 1936 commentariseerd. Enige van de aanbevelingen zijn vervolgens opgenomen in de nieuwe wetgeving.

In 1995 heeft het platform een folder uitgegeven die helder en bondig weergeeft waar het platform zich voor inzet. Deze folder is landelijk verspreid onder een groot aantal organisaties en

Het Knobbelzwanenplatform wil ook de komende jaren concrete beschermingsactiviteiten blijven ontplooiën. Het platform heeft zich daarbij voorgenomen om met name aandacht te besteden aan wetenschappelijk onderzoek ten aanzien van de schadeproblematiek op weidegronden. Wegens chronisch geldgebrek kunnen deze noodzakelijke onderzoeken, evenals andere activiteiten, echter niet worden aangepakt.

Als u ons werk waardeert en als u de Knobbelzwaan een warm hart toedraagt, dan kunt u onze stichting financieel ondersteunen. Voor elke gift beneden 10 gulden ontvangt u in ieder geval onze fraaie kleurenfolder en voor elk hoger bedrag ontvangt u het uitgebreide rapport over de Knobbelzwanenworkshop. Uw bijdrage wordt bijzonder op prijs gesteld: **girorekening 442 956** ten name van **Stichting Knobbelzwanenplatform** te Amstelveen.

Voor nadere informatie over het Knobbelzwanenplatform kunt u terecht bij:

- a. Pauline de Jong, Amsteldijk Noord 135, 1183 TJ Amstelveen, tel.: (020) 647 04 58
 - b. Wim van der Schot, p/a Milieufederatie Noord-Holland, Stationsstraat 38, 1506 DH Zaandam, tel.: (075) 635 15 98.
- De huidige penningmeester zoekt een opvolger. U kunt zich daarvoor aanmelden bij Pauline de Jong (secretariaat).

personen die op enigerlei wijze een bijdrage kunnen leveren aan het verwezenlijken van onze doelstellingen. Hiermee is gepoogd een breder maatschappelijk draagvlak te creëren voor de standpunten van de stichting.

In het voorjaar van 1996 heeft het platform een landelijke knobbelzwanenteldag georganiseerd. Met deze telling heeft het platform getracht een beeld te vormen van de omvang van de Nederlandse knobbelzwanenpopulatie. Tevens is deze telling aangewend om meer aandacht te vragen voor de problematiek ten aanzien van de knobbelzwanenbescherming. De resultaten van deze telling zijn in een rapport vastgelegd (Voorjaartelling van Knobbelzwanen in Nederland, 1996) en verspreid onder belanghebbenden.

Vanaf 1994 heeft het platform gebruikgemaakt van de diensten van een part-time medewerker. Dankzij de inzet van deze betaalde medewerker kon een aantal extra taken daadkrachtig worden aangepakt. Daarnaast heeft een team van medewerkers zich belangeloos ingezet voor de doelen die het platform zich heeft gesteld.

Wat is er bereikt?

Terugblikkend op de achter ons liggende vijf jaren, signaleren wij dat ons doel - het ten uitvoer brengen van een alternatief zwaanvriendelijk beheer met het oog op beperking of voorkoming van schade op landbouwgronden - niet volledig is gerealiseerd.

Voor een verdere realisering is het van belang dat:

- wettelijke regels en vastgestelde regelingen ten aanzien van Knobbelzwanen en schade-

afhandeling meer ruimte bieden voor een gewenste aanpak van de problematiek;

- de overheden zelf adequater de noodzakelijke informatie over vergunningen, cijfers van geschoten zwanen en proceduregegevens verzamelen, deze openbaar maken en bereid zijn tot het financieren van wetenschappelijk onderzoek ter ondersteuning van het beschermingswerk van de stichting;
- er gedegen tellingen worden verricht van het aantal echte wilde Knobbelzwanen en hun broedaantallen in Nederland;
- uitgebreid onderzoek wordt verricht naar het foerageergedrag van de Knobbelzwaan in het agrarische gebied;
- het fenomeen van de 'knobbelzwanenhouderij' in kaart wordt gebracht, teneinde informatie te verkrijgen over de locaties waar deze tamme zwanen worden gehouden, om welke aantallen zwanen het gaat en in hoeverre deze zwanen op een diervriendelijke manier worden geëxploiteerd;
- er meer financiële middelen komen om ruimere publiciteit te geven, om onderzoek uit te voeren en het instellen van meldpunten in de belangrijkste knobbelzwanenregio's voor probleem-situaties;
- een andere vorm van samenwerking wordt gerealiseerd tussen de agrarische gemeenschap en uitvoerders van het schieten van zwanen, teneinde vooraf mildere vormen van schadebestrijding te kiezen, voordat er tot doodschieten wordt besloten.

Ondanks de beperkt beschikbare middelen en menskracht, kan het platform desalniettemin te-

Terugblikkend op de achter ons liggende vijf jaren stellen wij vast dat ons doel niet volledig is gerealiseerd.

Foto: H. Engelen.

Bij schademeldingen wordt niet langer automatisch gedacht aan de oplossing met het jachtgeweer. Foto: J. Uittenboogaard.

rugzien op een redelijk geslaagde periode. Dankzij de reeds genoemde initiatieven, heeft de stichting een belangrijke stimulerende rol gespeeld bij het ontwikkelen van een ronduit positieve houding ten opzichte van de Knobbelzwaan. Het is overduidelijk dat er onder brede lagen van de bevolking grote waardering is voor deze bij de wet beschermde soort, met name in de directe woonomgeving van mensen. Deze publieke waardering is van grote waarde bij acties om zwaanvriendelijke alternatieven te vinden voor de bestaande praktijk ten aanzien van schadebestrijding. Deze maatschappelijke waardering heeft ertoe geleid dat veel jagers niet langer willen komen opdraven voor het schieten van zwanen. Ook gemeenten worden, om deze reden, steeds terughoudender met het inzetten van zwanenschutters. Bij schademeldingen wordt niet langer automatisch gedacht aan het oplossen van het schadeprobleem door middel van het jachtgeweer.

De algemene maatschappelijke weerzin tegen het schieten van zwanen wordt thans ook door enige provincies vertaald in een beleid dat meer bescherming biedt aan de Knobbelzwaan. Aangezien provincies recent meer verantwoordelijkheden hebben gekregen bij hun faunabeleid, hebben sommige provincies, in het bijzonder de provincie Noord-Holland, zelfs besloten om in

principe geen vergunningen meer af te geven voor het schieten van zwanen. Enkele provincies doen thans de aanbeveling om preventieve maatregelen te nemen op landbouwgrond, zwaanvriendelijke verjaagmethoden toe te passen, opvanggebieden aan te bieden en vergoedingen aan boeren te geven voor geleden schade. Het traditionele doodschieten wordt bovendien niet langer altijd erkend als het enige effectieve schadepreventieve middel, zelfs niet door een deel van de agrarische gemeenschap. In dit opzicht is het bemoedigend dat ook landbouworganisaties, waaronder de Westelijke Land- en Tuinbouworganisatie (WLTO), weinig heil meer zien in het schieten van schade-veroorzakende fauna, inclusief de Knobbelzwaan.

Als de provincies het voorbeeld volgen van de provincie Noord-Holland en als de diverse landbouworganisaties de weg kiezen die de WLTO is ingeslagen, dan zou de Knobbelzwaan wel eens een minder zorgelijke toekomst tegemoet kunnen gaan. Vooralsnog kan de Stichting Knobbelzwanenplatform echter nog niet op haar lauweren rusten. De komende jaren zal moeten blijken of wij de Knobbelzwaan de noodzakelijke omstandigheden kunnen bieden waaronder de soort ook in de komende eeuw kan voortbestaan.

■ Wim van der Schot, coördinator Stichting Knobbelzwanenplatform, p/a Stationsstraat 38, 1506 DH Zaandam, (075) 635 15 98.

¹ De volgende formele organisaties zijn vertegenwoordigd in het Knobbelzwanenplatform: Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren, Vogelbescherming Nederland, De Faunabescherming, Stichting Het Vogeljaar, Stichting Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland, Natuurorganisatie 'De Windbreker' en Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken.

² Begin 1998 zijn de volgende vrijwilligers actief in de Stichting Knobbelzwanenplatform: Nina Cohen, Hugh Gallacher, Arnold Gronert, Pauline de Jong, Dick Jonkers, Diederik van Liere, Peter Meijer, Harm Niesen, Peter Pover, Jaap Taapken en Frank van de Weijer.